

**MINTAQA SANOATINI TARKIBIY QAYTA
QURISHNING IQTISODIY AHAMIYATI VA HUDUDIIY
RIVOJLANISH OMILI**

Qarshi davlat universiteti

Mustaqil tadqiqotchisi

Srajidinova Nodira Shavkatovna

nodirasrajiddinova@gmail.com

Mintaqa sanoatini tarkibiy o'zgartirish va innovatsion rivojlantirish jarayoni rivojlangan davlatlar tajribasida sanoat siyosatining markaziy yo'nalishi sifatida qaraladi. Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, sanoatni modernizatsiya qilish faqat tarmoq kengayishi emas, balki:

- yuqori texnologiyali ishlab chiqarishga o'tish,
 - klasterlashuvni chuqurlashtirish,
 - ilmiy-tadqiqot faoliyatini sanoat bilan integratsiya qilish,
 - raqamli transformatsiyani jadallashtirish
- orqali amalga oshiriladi.

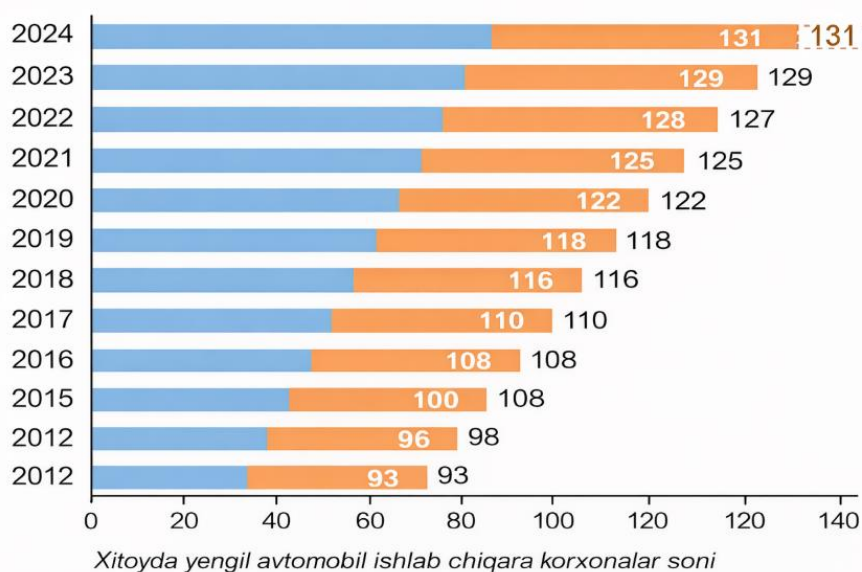
Mintaqa sanoatini tarkibiy o'zgartirish va innovatsion rivojlantirish jarayoni rivojlangan davlatlar tajribasida sanoat siyosatining markaziy yo'nalishi sifatida qaraladi. Zamonaviy sanoat siyosati an'anaviy ishlab chiqarish hajmini oshirish bilan cheklanmay, balki iqtisodiyotning texnologik darajasini yuksaltirish, yuqori qo'shilgan qiymat yaratish hamda global qiymat zanjirlariga integratsiyalashuvni ta'minlashga qaratilgan kompleks yondashuvni nazarda tutadi. Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, sanoatni modernizatsiya qilish jarayoni oddiy tarmoq kengayishi emas, balki sifat

jiatidan yangi bosqichga o'tishni anglatadi. Bu jarayon quyidagi asosiy yo'nalishlar orqali amalga oshiriladi. Shunday qilib, rivojlangan davlatlar tajribasi mintaqa sanoatini tarkibiy o'zgartirish va innovatsion rivojlantirish jarayoni tizimli, ko'p bosqichli va uzoq muddatli strategiyaga asoslanishi lozimligini ko'rsatadi. Mazkur yondashuv sanoatning texnologik darajasini oshirish, eksport salohiyatini kengaytirish hamda hududiy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xitoy sanoat tuzilmasini tarkibiy o'zgartirish jarayonida yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan tarmoqlarga ustuvor ahamiyat qaratdi. Shunday tarmoqlardan biri - **yengil avtomobil ishlab chiqarish sanoati** hisoblanadi. Mazkur tarmoq kapital sig'imi yuqori bo'lgan sanoat yo'nalishiga kiradi va ishlab chiqarish hajmi bevosita umumiy kapital qo'yilmalariga bog'liqdir.

Xitoyda yengil avtomobil ishlab chiqarish sanoatining xarajat tarkibida biznes uchun asosiy ulushni xaridlar (66,4%), ish haqi (4,3%) hamda ijara va kommunal xizmatlar (1,6%) tashkil etadi. Bu ko'rsatkichlar ishlab chiqarish jarayonining asosan xomashyo va butlovchi qismlarga yuqori darajada bog'liqligini ko'rsatadi. Kapital sig'imining yuqoriligi mazkur tarmoqda investitsion faollikni kuchaytirish zaruratini belgilaydi.

Xitoy hukumati milliy avtomobil ishlab chiqaruvchilarni global avtomobilsozlik bozorida yetakchi o'ringa olib chiqishni strategik vazifa sifatida belgilab, ekologik toza va energiya tejamkor transport vositalarini rivojlantirishni faol qo'llab-quvvatlamqda. Hozirgi kunda Xitoy avtosanoati Evro-5 ekologik standartlariga mos avtomobillar ishlab chiqarishni o'zlashtirgan. Bu esa sanoatning texnologik diversifikatsiya va ekologik modernizatsiya bosqichiga o'tganini anglatadi. 1.3.1-rasm

1.3.1-rasm. Xitoyda yengil avtomobil ishlab chiqaruvchi korxonalar sonining o'sish dinamikasi (2012-2024 yy.)

Mazkur rasmda 2012-2024-yillar davomida Xitoyda yengil avtomobil ishlab chiqaruvchi korxonalar sonining o'zgarish dinamikasi aks ettirilgan. Tahlil natijalariga ko'ra, 2012-yilda 93 ta korxona faoliyat yuritgan bo'lsa, 2024-yilga kelib ularning soni 131 taga yetgan. Bu esa 12 yil davomida korxonalar sonining 38 taga oshganini va umumiy o'sish sur'ati qariyb 40,9% ni tashkil etganini ko'rsatadi.

Dinamik tahlil shuni ko'rsatadiki, 2015-yildan keyingi davrda o'sish sur'atlari tezlashgan, ayniqsa 2017-yildan boshlab ekologik toza va gaz-motor yo'nalishidagi transport vositalariga e'tibor kuchaygani sababli ishlab chiqarish quvvatlari kengaygan. 2020-2024-yillarda esa o'sish barqaror davom etib, avtomobil sanoatining innovatsion rivojlanish bosqichiga o'tganini tasdiqlaydi. Mazkur ko'rsatkichlar Xitoyda avtomobilsozlik sanoati tarkibiy modernizatsiya jarayonida faol rivojlanayotganini, kapital qo'yilmalar va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash siyosati natijasida ishlab chiqarish infratuzilmasi kengayganini ko'rsatadi. Bu tajriba mintaqa sanoatini tarkibiy

o'zgartirish va innovatsion rivojlantirish jarayonida sanoat klasterlari, ekologik transport va yuqori texnologik ishlab chiqarishni rivojlantirish muhimligini tasdiqlaydi. Jahon sanoatida barqaror o'rin egallagan davlatlardan yana biri - Janubiy Koreya Respublikasi hisoblanadi. Mazkur mamlakatning sanoat tuzilmasi uzoq yillar davomida bosqichma-bosqich tarkibiy transformatsiya va innovatsion modernizatsiya asosida shakllangan. Janubiy Koreya iqtisodiy rivojlanish modelida sanoat sektori yalpi ichki mahsulot (YaIM) o'sishining asosiy drayveri sifatida namoyon bo'ladi. Bu esa mamlakatda texnologik diversifikatsiya va ilmiy-tadqiqot faoliyatining sanoat bilan uzviy integratsiyasi natijasi hisoblanadi.

Shuningdek, avtomobilsozlik sanoati Janubiy Koreyada bandlik darajasini oshirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Tarmoqda yuqori malakali muhandis-texnik xodimlar, ishlab chiqarish operatorlari va logistika mutaxassislari keng jalb etilgan. Quyidagi rasmda avtomobilsozlik sohasida ish bilan band xodimlar sonining yillar kesimidagi o'zgarish dinamikasi keltirilgan bo'lib, u sanoatning barqaror rivojlanish tendensiyasini aks ettiradi.

Xulosa va takliflar: Mamlakat sanoat tarkibida tog'-kon sanoati, elektr energiyasi va gaz tarmoqlari bilan bir qatorda avtomobilsozlik sanoati ustuvor yo'nalish sifatida shakllangan. Ayniqsa, avtomobilsozlik sohasi yuqori qo'shilgan qiymat yaratish, eksport salohiyatini oshirish hamda aholi bandligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Janubiy Koreya avtomobilsozlik sanoati ishlab chiqarish hajmi bo'yicha jahonda oltinchi, avtomobil eksporti hajmi bo'yicha esa beshinchi o'rinni egallaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. ¹ Porter M. *Competitive Advantage*. – Free Press, 1985.
2. 1. Glazyev S. *Teoriya dolgosrochnogo tekhnologicheskogo razvitiya*. – Moskva, 1993.
3. Yasin E. *Modernizatsiya i ekonomicheskij rost*. – Moskva, 2011.
4. 3. Abdurahmonov Q. *Mehnat iqtisodiyoti*. – Toshkent, 2019.
5. Shodmonov Sh. *Milliy iqtisodiyot nazariyasi*. – Toshkent, 2018.
6. Vahobov A. *Investitsiyalar va iqtisodiy o'sish*. – Toshkent, 2020¹
O'zbekiston Respublikasi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ–404-son, 13.04.2016 y.
7. 6. O'zbekiston Respublikasi "Audit faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ–677-son, 25.02.2021 y.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 24.02.2020 yildagi PF–4611-son Farmoni.